

פרשת ויקרא: "כהנים משולחן גבוה זכו"

הקרבן והסעודה

סוגיית הקרבנות וההקרבה אינה רק סוגיה העוסקת בעבודת השם ובפולחן אלא גם באכילה ובמשמעותה. העיסוק במעשה ההקרבה ופרטיו הוא ברובד בסיסי יותר, עיסוק בהכנת האוכל, עריכת השולחן והסעודה לפני ה'.

בפרק ב' לאחר תיאור הקרבת קרבן המנחה נדונה שאלת חלוקת השאריות שלאחר הקטרת הקומץ על המזבח. התורה מצווה: "והנותרת מן המנחה לאהרן ולבניו קדש קדשים מאשי ה'" (ב, ג). הדאגה לסעודת הכהנים מ'שולחן גבוה' מעוררים לעיתים אי נוחות בשל היותם תזכורת לתחושה שבמציאות, בסופו של דבר, חזונות גדולים מיתרגמים לפרקטיקה מעשית, להיררכיה ולתפקידים. אולי משום כך אנחנו נוטים להתעלם מסוגיית הפרנסה – פרנסת הכהנים – הכרוכה בקרבנות, ומעדיפים לדבר עליהם בהקשר לקירבת ה' ולכפרה.

דא עקא שתורה היא ולימוד היא צריכה. גם הפרשנים והמדרשים התייחסו לשאלות אופני אכילת הקרבנות וחלוקתם ולא דילגו עליהן. בשלב הראשון הדיון הוא בסדרי החלוקה וההיררכיה שלה. לגבי קרבן מנחה רש"י מבאר שכהן גדול לוקח את חלקו ראשון, ואחריו חולקים בנותר הכהנים הדיוטות ("כהן גדול נוטל חלק בראש שלא במחלוקת, וההדיוט במחלוקת", רש"י ב, ג). באשר לחלקו של הכהן הגדול יש מחלוקת אם הוא מקבל מחצית מן הנותר והמחצית הנותרת מחולקת בין שאר הכהנים או שהכהן הגדול לוקח חלק כאוות נפשו ובנותר חולקים שאר הכהנים (תוספתא, יומא, א, ה: "כיצד כהן גדול נוטל חלק מראש או' זו חטאת שלי זה אשם שלי ... ר' אומר: אומר אני שיהא זה נוטל מחצה" ראה גם: אב"ע, שם; בבלי יומא יז, ב). בתוספתא מבואר שהחלוקה הלא שיוויונית הזו, המפלה את הכהן הגדול לטובה, נוהגת רק בקדשי מקדש אך לא בקודשי גבול, בקודשי גבול כולם שווים. מעמדו המורם של הכהן הגדול הוא טריטוריאלי ומוגבל לשטח בית המקדש. מחוץ לבית המקדש פער זה מיטשטש והוא זוכה ככל כהן במתנות השבת (תוספתא, שם).

מן התנחומא העוסק בשאלה מקבילה, ניתן לשאוב רעיון המסביר את הדאגה למנות האוכל של הכהנים. לפי דברי התנחומא ניתן להציע שיש כאן ביטוי לדאגה היתירה למזונם של הכהנים:

אמר רשב"י משל למלך שמסר בנו לפדגוגו והיה מבקשו אצלו בכל שעה ואומר לו אכל ברי (בני)?

שתה ברי? אזל (הלך) ברי לבי ספרא? הדר (חזר) ברי מבי ספרא? (תנחומא כי תשא, ח)

הקב"ה מושווה במדרש זה להורה טוב הדואג ללא הפסק לבניו האהובים שלא יהיו רעבים ושלא יסבלו משום מחסור, או קושי. גם ההתעניינות שלהם אצל המורה בבית הספר אינה קשורה דווקא לשאלת חינוכו ומצבו הלימודי אלא בשלב הראשון ממוקדת יותר באכילת הסנדוויץ'. בדומה, דאגתו של הקב"ה לבניו מבטאת ומגלה את הדאגה הכנה והפונקציונלית, הפשוטה והבסיסית – למזונם של בניו-משרתיו. הכפרה לעם תלויה אף היא באכילה זו של הכהנים. לולא סעודת הכהנים הזו, לולא ההרווחה החומרית של הכהנים לא נתכפרו עוונותיהם של ישראל. "מלמד שהכהנים אוכלים ובעלים מתכפרים" (בבלי, פסחים נט, ב). בהתאם לכך, האכילה איננה שכר וטובת הנאה, אלא היא עצמה חלק מתהליך הכפרה. האכילה עצמה מתקדשת והמעשה החומרי הוא ביטוי לנוכחות ה' וריצויו (ערבי נחל, במדבר, קורח, דרוש ב).

אכילת הפסח- כאכילת קרבן

דיון דומה בשאלת משמעות הקרבנות ואכילתם נמצא בחג הפסח הבא עלינו לטובה. זאת, בעקבות מצוות האכילה בליל הסדר של מצה ומרור. אכילות אלו קשורות בשורשן גם לאכילת קרבן הפסח שבו נאמר "על מצות ומרורים יאכלוהו". אלה הן מצוות האכילה היחידות שנשתמרו לנו לאחר החורבן. לגביהן ניתנת לנו ההזדמנות להציץ בשאלה "כיצד אוכלין?". הסוגיה במסכת פסחים העוסקת באכילות הללו פותחת במימרת ריש לקיש ש"מצוות צריכות כוונה" (פסחים קיד, ב). באמירה זו מונחת תביעה למודעות ולהתבוננות במעשה

האכילה על מנת להטעינו במשמעות ולקדשו. לכן, שומה עלינו לא רק לאכול מצה, אלא גם להוסיף ולהתכוון לצאת ידי חובת מצות מצה. לא לאכול מרור, אלא להתכוון לצאת ידי חובת מרור. זהו תהליך של התקת הפעולה מן המישור הביולוגי של מערכת העיכול אל המישור הנפשי שמתרחש במערכות השונות של המוח הרגש, התובנה והתודעה. המהלך הזה מחייב הפשטה רעיונית של המעשה הפיזי, ומעדיף את הפן הרוחני על פני זה הפשוט. בקצה הנתיב הזה, אנו מוצאים את העמדה ההלכתית הדווקנית, שמגיעה לביטול המשמעות הטבעית של המעשה לשם מיצוי הגדרים ההלכתיים. כך אנו מוצאים מי שמרסקים מצה כדי לאכול ממנה בבת אחת וכשיעור (תרומת הדשן, קלט) וכדומה.

כוונה במצוות

השאלה אם מצוות צריכות כוונה או לא, היא שאלה כלל תלמודית ודתית רחבה יותר. כיצד עלינו לעצב את קיום המצוות שלנו: כטבע שני וכחלק מן החיים, או כחלק מתכתיב חיצוני מנותק וערטילאי. החיסרון בדרך השנייה בולט במצוות שבין אדם לחברו: כמו מצוות "ואהבת לרעך כמוך" או כיבוד הורים. האם אנו מצווים לפגוש את החבר "בגובה העינים" או לראות אותו כהזדמנות לקיום מצוות "ואהבת לרעך כמוך". האם עלינו לכבד את הורינו או "לקיים מצוות כיבוד הורים"? אל מול החיסרון זה, ישנו חסרון גם באופציה ההפוכה, ממצוות המתקיימות מחוץ להקשר של עבודת ה' ושל ההכנעה בפני שמיא ניטלת הנשמה וניטל מקור החיות. נקל להבין איך באופן הזה פורים הופך לקרנבל תחפושות ופסח הופך לנטל משפחתי או במקרה הטוב לארוחת חג משפחתית נעימה ותו לא.

בין שני הקטבים הללו, אפשר להציע דרך אמצע: להבחין בין מצוות שונות: אלו שהן מראש מצוות על התודעה כמו תפילה, ואלו שהן מצוות מעשיות יותר. להבחין בין מצבים תודעתיים שונים: בין מציאות שבה הרצון לקיום מצוות נעדר לבין מציאות שבה החוויה הדתית נוכחת באופן בסיסי גם אם לא מופגן. אפשר לשאוף למצע את המצב הנפשי ולכוונן אותו כך שרצון ה' ורצוננו לא יהיו נפרדים ומובחנים. מכח הדבקות, המעשה הפשוט מקבל משמעות מרוממת. שנזכה לאכול מן הזבחים ומן הפסחים!